

HOOFDSTUK 3

Over leven in Westerbork en Auschwitz

In dit hoofdstuk onderzoeken jullie onder welke omstandigheden de gevangenen in Westerbork en Auschwitz moesten leven en welke gevolgen dat kon hebben voor de keuzes die zij maakten.

Als je soms niet weet hoe je een onderzoeksoopdracht moet aanpakken, kun je gebruik maken van verschillende hulplijnen. Daarin staan suggesties die je kunnen helpen bij je onderzoek. Een van die hulplijnen bestaat uit een begrippenlijst. Begrippen of namen die in de tekst zijn onderstreept, kun je daarin opzoeken, als je ze niet kent. Een andere hulplijn gaat over een aantal historische vaardigheden. Zo wordt in dit hoofdstuk o.a. een beroep gedaan op je vaardigheid om 'bronanalyse', 'contextualiseren', 'continuïteit en discontinuïteit', 'evalueren en oordelen', 'inleven', 'representativiteit' en 'vragen stellen' toe te passen.

3.1.	<u>Duitse concentratiekampen.</u> Kampen om massaal mensen in te concentreren bestaan al lang. In zo'n concentratiekamp worden gevangenen <i>zonder voorafgaand vonnis van een onafhankelijke rechter</i> opgesloten. Nederland kent voor de oorlog een concentratiekamp in Nieuw-Guinea (het kamp Boven-Digoel). Ook de communisten in Rusland richtten concentratiekampen in, waarin miljoenen – vaak zogenaamde – tegenstanders van <u>Stalin</u> omkomen. Tussen 1933 en 1945 gebeurt hetzelfde in het ' <u>Derde Rijk</u> ', Italië en Japan. Tussen 1939 en 1945 worden ook in Nederland concentratiekampen ingericht. Roosje is in verschillende concentratiekampen terecht gekomen, waaronder het kamp Westerbork en Auschwitz. Zij overleeft ze alle.				
	<table><tr><th data-bbox="297 810 1491 847">Onderzoeksvragen</th><th data-bbox="1491 810 2069 847">Bronnen</th></tr><tr><td data-bbox="297 847 1491 879">Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.</td><td data-bbox="1491 847 2069 879"></td></tr></table>	Onderzoeksvragen	Bronnen	Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.	
Onderzoeksvragen	Bronnen				
Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.					
	<table><tr><td data-bbox="297 884 1491 1141">1. Het begrip 'concentratiekamp' is een verzamelnaam. Er zijn verschillende soorten. Opdracht: • Zoek met bron 1 uit tot welke soorten concentratiekampen Westerbork en Auschwitz behoren. Noteer dat. • Zoek in bron 1 – naast Westerbork – nog drie andere concentratiekampen die tussen 1940 en 1945 in Nederland bestaan en noteer ook daarvan tot welke soort zij horen. • Zijn er vandaag nog landen met concentratiekampen? Licht je antwoord toe. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen.</td><td data-bbox="1491 884 2069 1141">Bron 1 – internetlink</td></tr></table>	1. Het begrip 'concentratiekamp' is een verzamelnaam. Er zijn verschillende soorten. Opdracht: • Zoek met bron 1 uit tot welke soorten concentratiekampen Westerbork en Auschwitz behoren. Noteer dat. • Zoek in bron 1 – naast Westerbork – nog drie andere concentratiekampen die tussen 1940 en 1945 in Nederland bestaan en noteer ook daarvan tot welke soort zij horen. • Zijn er vandaag nog landen met concentratiekampen? Licht je antwoord toe. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen.	Bron 1 – internetlink		
1. Het begrip 'concentratiekamp' is een verzamelnaam. Er zijn verschillende soorten. Opdracht: • Zoek met bron 1 uit tot welke soorten concentratiekampen Westerbork en Auschwitz behoren. Noteer dat. • Zoek in bron 1 – naast Westerbork – nog drie andere concentratiekampen die tussen 1940 en 1945 in Nederland bestaan en noteer ook daarvan tot welke soort zij horen. • Zijn er vandaag nog landen met concentratiekampen? Licht je antwoord toe. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen.	Bron 1 – internetlink				
3.2.	<u>Over leven in Westerbork.</u> Kamp Westerbork wordt in 1939 opgericht om Joden op te vangen die uit Duitsland zijn gevlucht. Het ligt in Drenthe en staat dan onder Nederlands bestuur. Als Roosje in oktober 1942 met haar moeder in Westerbork aankomt, is het kamp kort daarvoor onder Duits bestuur gekomen. Sindsdien is het een ' <u>Polizeiliches Durchgangslager</u> '. Hier worden Joden, <u>Sinti</u> en <u>Roma</u> verzameld voordat zij naar Duitsland worden afgevoerd. Nederlandse <u>marechaussees</u> blijven ook na 1942 voor de bewaking zorgen. Het kamp is zo georganiseerd dat de Joden zelf voor de opvang van de nieuwe gevangenen, de medische voorzieningen, het onderwijs enzovoorts zorgen. De Joodse Ordedienst (OD) handhaaft de orde.				

	Over het leven in Westerbork is een en ander bekend, o.a. door de dagboeken van de journalist Philip Mechanicus (vermoord op 12 oktober 1944 in Auschwitz) en de dagboeken en brieven van de studente Etty Hillesum (vermoord op 30 november 1943 in Auschwitz). Ook Roosje schrijft erover. Hoe is het om te leven in kamp Westerbork tijdens de oorlog?				
	ONDERZOEKSVRAGEN Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.				
	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="293 410 1491 1034"> 2. Roosje en haar moeder komen op 14 oktober 1942 in Westerbork aan. Dat blijkt een stad in miniformaat te zijn. Hoe ziet het dagelijks leven eruit? Opdracht: • Gebruik de bronnen 2 t/m 5 en maak dan een keuze: Het leven in Westerbork is volgens jou a. slecht; b. meer slecht dan goed; c. meer goed dan slecht; d. goed e. ik kan geen keuze maken. • Licht je keuze toe. Maak daarbij duidelijk welke <i>drie</i> bronnen voor je keuze het belangrijkst zijn geweest. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Het gaat hier om kritisch gebruik, analyse van de bronnen en evaluatie van de op basis hiervan verzamelde informatie. Verschillende vaardigheden van historisch redeneren kunnen daarbij aan bod komen, zoals: contextualiseren en historische vragen stellen (aan de bronnen). Van de leerlingen mag worden verwacht dat zij zichtbaar maken dat zij de bronnen op basis van deze cq andere relevante vaardigheden hebben geanalyseerd en geëvalueerd. </td><td data-bbox="1491 410 2074 1034"> Bron 2 – leven in kamp Westerbork - internetlink Bron 3 – tekst – brieven Etty Hillesum Bron 4 – twee foto's Bron 5 – filmfragmenten </td></tr> <tr> <td data-bbox="293 1034 1491 1332"> 3. Over Westerbork hangt iedere dag een sfeer van angst. Op sommige momenten is die groter dan op andere. Ook Roosje kent die angst. Zo schrijft zij in een brief op 27 oktober 1942 over 'grote folteringen, speciaal zielsfolteringen'. Soms lukt het een brief naar buiten te smokkelen. Opdracht: • Stel je voor dat jij in Westerbork gevangen bent en dat je een brief naar buiten kunt smokkelen. Schrijf die brief aan een vriend/ vriendin buiten het kamp. Vertel daarin over de sfeer van angst in het kamp en probeer ook onder woorden te brengen waarvoor jij bang bent. Gebruik voor de brief ca 250 woorden en maak voor informatie gebruik van de bronnen 6 t/m 10. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Hier wordt van de leerlingen </td><td data-bbox="1491 1034 2074 1332"> Bron 6 – tekst Hillesum – brief aan vrienden in A'dam 2 Bron 7 – tekst Mechanicus – de transportlijst Bron 8 – tekst Mechanicus – het vertrek Bron 9 – tekst Cohen – in de trein Bron 10 – tekst – laatste levensteken </td></tr> </table>	2. Roosje en haar moeder komen op 14 oktober 1942 in Westerbork aan. Dat blijkt een stad in miniformaat te zijn. Hoe ziet het dagelijks leven eruit? Opdracht: • Gebruik de bronnen 2 t/m 5 en maak dan een keuze: Het leven in Westerbork is volgens jou a. slecht; b. meer slecht dan goed; c. meer goed dan slecht; d. goed e. ik kan geen keuze maken. • Licht je keuze toe. Maak daarbij duidelijk welke <i>drie</i> bronnen voor je keuze het belangrijkst zijn geweest. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Het gaat hier om kritisch gebruik, analyse van de bronnen en evaluatie van de op basis hiervan verzamelde informatie. Verschillende vaardigheden van historisch redeneren kunnen daarbij aan bod komen, zoals: contextualiseren en historische vragen stellen (aan de bronnen). Van de leerlingen mag worden verwacht dat zij zichtbaar maken dat zij de bronnen op basis van deze cq andere relevante vaardigheden hebben geanalyseerd en geëvalueerd.	Bron 2 – leven in kamp Westerbork - internetlink Bron 3 – tekst – brieven Etty Hillesum Bron 4 – twee foto's Bron 5 – filmfragmenten	3. Over Westerbork hangt iedere dag een sfeer van angst. Op sommige momenten is die groter dan op andere. Ook Roosje kent die angst. Zo schrijft zij in een brief op 27 oktober 1942 over 'grote folteringen, speciaal zielsfolteringen'. Soms lukt het een brief naar buiten te smokkelen. Opdracht: • Stel je voor dat jij in Westerbork gevangen bent en dat je een brief naar buiten kunt smokkelen. Schrijf die brief aan een vriend/ vriendin buiten het kamp. Vertel daarin over de sfeer van angst in het kamp en probeer ook onder woorden te brengen waarvoor jij bang bent. Gebruik voor de brief ca 250 woorden en maak voor informatie gebruik van de bronnen 6 t/m 10. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Hier wordt van de leerlingen	Bron 6 – tekst Hillesum – brief aan vrienden in A'dam 2 Bron 7 – tekst Mechanicus – de transportlijst Bron 8 – tekst Mechanicus – het vertrek Bron 9 – tekst Cohen – in de trein Bron 10 – tekst – laatste levensteken
2. Roosje en haar moeder komen op 14 oktober 1942 in Westerbork aan. Dat blijkt een stad in miniformaat te zijn. Hoe ziet het dagelijks leven eruit? Opdracht: • Gebruik de bronnen 2 t/m 5 en maak dan een keuze: Het leven in Westerbork is volgens jou a. slecht; b. meer slecht dan goed; c. meer goed dan slecht; d. goed e. ik kan geen keuze maken. • Licht je keuze toe. Maak daarbij duidelijk welke <i>drie</i> bronnen voor je keuze het belangrijkst zijn geweest. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Het gaat hier om kritisch gebruik, analyse van de bronnen en evaluatie van de op basis hiervan verzamelde informatie. Verschillende vaardigheden van historisch redeneren kunnen daarbij aan bod komen, zoals: contextualiseren en historische vragen stellen (aan de bronnen). Van de leerlingen mag worden verwacht dat zij zichtbaar maken dat zij de bronnen op basis van deze cq andere relevante vaardigheden hebben geanalyseerd en geëvalueerd.	Bron 2 – leven in kamp Westerbork - internetlink Bron 3 – tekst – brieven Etty Hillesum Bron 4 – twee foto's Bron 5 – filmfragmenten				
3. Over Westerbork hangt iedere dag een sfeer van angst. Op sommige momenten is die groter dan op andere. Ook Roosje kent die angst. Zo schrijft zij in een brief op 27 oktober 1942 over 'grote folteringen, speciaal zielsfolteringen'. Soms lukt het een brief naar buiten te smokkelen. Opdracht: • Stel je voor dat jij in Westerbork gevangen bent en dat je een brief naar buiten kunt smokkelen. Schrijf die brief aan een vriend/ vriendin buiten het kamp. Vertel daarin over de sfeer van angst in het kamp en probeer ook onder woorden te brengen waarvoor jij bang bent. Gebruik voor de brief ca 250 woorden en maak voor informatie gebruik van de bronnen 6 t/m 10. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Hier wordt van de leerlingen	Bron 6 – tekst Hillesum – brief aan vrienden in A'dam 2 Bron 7 – tekst Mechanicus – de transportlijst Bron 8 – tekst Mechanicus – het vertrek Bron 9 – tekst Cohen – in de trein Bron 10 – tekst – laatste levensteken				

	gevraagd om in een goed lopend opstel/ betoog bronnen te interpreteren. Bronanalyse is ook hier dus van belang, evenals inlevingsvermogen en de kwaliteit van contextualiseren. 4. Iedere gevangene probeert er in Westerbork het beste van te maken. Maar ieder doet dat op zijn eigen manier. Er is bijvoorbeeld een verschil tussen de wijze waarop Roosje er het beste van maakt en <u>Etty Hillesum</u> dat doet. Opdracht: • Zoek in de bronnen 11 en 12 twee verschillen tussen het gedrag van Roosje en Etty. • Welk handelen vind je het verstandigst: dat van Etty of dat van Roosje? Licht toe. • Welk handelen voelt voor jou het beste: dat van Etty of dat van Roosje? Licht toe. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Leerlingen moeten onderscheid maken tussen een meer <i>abstracte</i>, evaluatieve benadering ('het verstandigst') en een die uitgaat van (het eigenbelang van) de <i>concrete</i> leerling zelf ('voor jou ... het beste'). Dat kan verschillende antwoorden opleveren, maar dat hoeft niet. Ook hier staat de kwaliteit van redeneren en formuleren voorop.	Bron 11 – tekst – Roosje in de Schreibstube Bron 12 – fragment uitzending Belgische documentaire over Etty Hillesum - https://www.youtube.com/watch?v=nNcwc-s24i4 03.37-05.29
3.3.	<u>Over leven in Auschwitz.</u> Op 23 februari 1943 wordt Roosje overgeplaatst naar <u>kamp Vught</u>. Dat is een vreselijk kamp. De SS-bewakers en bewaaksters laten zich van hun wreedste kant zien. Roosje ontsnapt, wordt gepakt en opnieuw naar Westerbork gestuurd, nu als strafgeval. Strafgevallen worden direct doorgestuurd naar Auschwitz. Daar komt zij op 16 september 1943 aan. Auschwitz-Birkenau is een groot complex in Polen: vernietigingskamp en werkkamp ineens. Er is geschat dat er 1.300.000 mensen zijn omgekomen. Roosje blijft daar tot december 1944. Hoe overleeft Roosje Auschwitz-Birkenau? ONDERZOEKSVRAGEN Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding. 5. Als de gevangenen uit Westerbork vertrekken kunnen zij zich niet voorstellen wat hun te wachten staat. Opdracht: Probeer je voor te stellen dat jij na dagen en nachten in de trein in het donker aankomt in Auschwitz. De deur van de goederenwagon gaat open. Je denkt van alles en je voelt van alles. • Wat denk je? Waarom denk je dat? Gebruik hiervoor bron 13. • Wat voel je? Waarom voel je dat? Gebruik hiervoor bron 13. • Wat doet Roosje <i>achtereenvolgens</i> als zij in Auschwitz uit de trein stapt (bron 14)? • Wat vind je daarvan en waarom vind je dat? Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Dit is een opdracht waarin inleving	Bron 13 – aankomst in Auschwitz – fragment uit een speelfilm Bron 14 – tekst - Roosje komt in Auschwitz aan

	centraal staat. De leerling is in de positie geplaatst van de <i>denkende</i> en <i>voelende opgejaagde vervolgte</i>. Ook moet de leerling het gedrag van Roosje beoordelen. 6. De omstandigheden in Auschwitz zijn extreem, zoals je in bron 15 kunt zien. In die situatie moet Roosje verschillende keren een keuze maken. Opdracht: - Bekijk eerst bron 15 en beantwoord de vragen a t/m d. - Voor welke keuze staat zij in bron 16, waarvoor kiest zij en waarom maakt zij die keuze, denk je? - Voor welke keuze staat zij in bron 17, waarvoor kiest zij en waarom maakt zij die keuze, denk je? - Voor welke keuze staat zij in bron 18, waarvoor kiest zij en waarom maakt zij die keuze, denk je? - Voor welke keuze staat zij in bron 19, waarvoor kiest zij en waarom maakt zij die keuze, denk je? - Leg uit welke keuze je het minste begrijpt. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. In deze opdracht staan bronanalyse en inleving centraal. 7. Eindopdracht. In tweetallen. De titel van dit thema luidt: 'Over leven in Westerbork en Auschwitz'. In die titel zit een dubbele bodem. - Bespreek eerst met je medeleerling wat die dubbele bodem is. - Maak vervolgens met je medeleerling een presentatie van 2 affiches ➤ waarin jullie uitleggen wat volgens jullie die dubbele bodem is ➤ en jullie twee bronnen uit de lessen aanhalen die jullie uitleg ondersteunen ➤ en waaraan jullie een aansprekende titel geven. - Geef tenslotte de presentatie en leg daarin o.a. uit waarom jullie de titel hebben gekozen die jullie hebben gekozen. Jullie leraar zal duidelijk maken hoe de presentatie in haar werk zal gaan. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Heroriëntatie op de eerste keuze. In de inleidende les heb je een standpunt gekozen bij de vraag: 'Kun jij bevriend zijn met iemand waarvan je weet dat hij/zij jou in grote problemen kan brengen?'	Bron 15 – over leven in Auschwitz – one day in Auschwitz – youtube Bron 16 – tekst – Roosje in blok 10 Bron 17 – tekst – Roosje als Sonderkommando Bron 18 – tekst – Dansen met de vijand Bron 19 – tekst – vraag Paul Glaser
--	---	--

	Is dat standpunt wel/niet veranderd? Leg in beide gevallen uit wat er bij jou toe heeft geleid om je standpunt wel/niet te wijzigen.	
--	--	--